

Ime in priimek:	
Razred / Letnik:	

Standardizirani kompetenčno usmerjeni pisni
zrelostni izpit / zrelostni in diplomski izpit

11. maj 2022

Slovenščina

Napotki za obdelavo nalog

Spoštovana kandidatka! Spoštovani kandidat!

Pri tej klavzuri imate na izbiro tri tematske sklope s po dvema nalogama. Izberite enega od treh tematskih sklopov in obdelajte obe nalogi izbrane teme.

Tematski sklopi	Naloge
1. Literatura – umetnost – kultura	Simon Gregorčič: <i>Srcé človeško sveta stvar!</i> Marjan Tomšič: <i>Srčni kamni</i> interpretacija besedila (405 do 495 besed) 2 prilogi (pesem, pripoved)
	Zmeraj je pot, zmeraj je upanje pismo bralke/bralca (315 do 385 besed) 1 priloga (intervju)
2. Turizem in popotovanja	Turisti nezaželeni razprava (405 do 495 besed) 1 priloga (časopisni članek)
	Trajnostni turizem komentar (315 do 385 besed) 2 prilogi (besedili na spletu)
3. Kultura spominjanja	Spominjanje razprava (405 do 495 besed) 1 priloga (časopisni članek)
	Dan spomina na žrtve holokavsta povzetek (315 do 385 besed) 2 prilogi (časopisna članka)

Prepuščeno vam je, katero delno nalogo tematskega sklopa obdelate kot prvo.

Pišite z modrim ali črnim pisalom, ki se ga ne more radirati/brisati.

Uporabljajte izključno liste, ki smo vam jih dali na razpolago. Za oceno upoštevamo vse, kar napišete na liste in česar niste prečrtali. Prečrtajte zaznamke na listih.

Na vsak list napišite svoje ime in tekočo številko strani. Navedite številko izbranega tematskega sklopa in naslov naloge, ki jo obdelate.

Če delate z računalnikom, uredite najprej čelno vrstico in tam vpišite svoje ime in številko strani. Kot pripomočki so dovoljeni tiskani in – v primeru, da delate z računalnikom – elektronski slovarji. Uporaba (tiskanih in spletnih) enciklopedij ali elektronskih informacijskih virov ni dovoljena.

Oddati je treba zvezek z nalogami in vse liste, ki ste jih uporabili.

Vaše delo se ocenjuje po teh kriterijih:

- vsebina
- struktura besedila
- slog in izraz
- normativna jezikovna pravilnost

Mnogo uspeha!

Tema 1: Literatura – umetnost – kultura

Naloga 1

Simon Gregorčič: *Srcé človeško sveta stvar!*

Marjan Tomšič: *Srčni kamni*

Napišite interpretacijo besedila.

Preberite pesem *Srcé človeško sveta stvar!* (1888) Simona Gregorčiča (priloga 1) in pripoved *Srčni kamni* (1999) Marjana Tomšiča (priloga 2).

Napišite **interpretacijo besedila** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Obnovite vsebino priloženih besedil.
- Analizirajte besedili glede na jezikovne posebnosti.
- Primerjajte, kako in s katerimi literarnimi sredstvi se predstavlja srce v prozi in liriki.
- Komentirajte izpoved in aktualnost besedil.

Besedilo naj obsega 405 do 495 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 1 / Priloga 1

Simon Gregorčič: *Srcé človeško sveta stvar!* (1888)

Srcé človeško – sveta stvar,
 Ne šali ž¹ njim se mi nikár,
 V njem pekel naš je in naš raj,
 Sè srcem našim ne igràj! 4

En solnčni² soj³, en topel dan
 Iz tal izvabi cvet krasán;
 En črn oblak, en nočni mráz –
 In strt je cvet na večni čas. 8

En gorek rek – srcé odprè,
 En ljub pogled – srcé se vžgè;
 En hud poglèd – srcé mrjè⁴,
 En trd izrek – srcé se strè ... 12

Po cvetkah ti vesél frfráš,
 In sreblješ med iz sladkih čas;
 A ko s cvetú na cvet hitíš –
 Li slutiš, kak spomin pustíš? 16

Za tabo solz potòk lijoč,
 Oči gasnoče, cvet venóč,
 Zgubljen pokòj, kesanja strup,
 V potrti duši črn obup. 20

S človeškim srcem ne igràj,
 Naš pekel v njem je in naš raj,
 Sè⁵ srcem eno žitje⁶ strèš,
 Sè srcem eno bitje strèš! 24

Vir: Simon Gregorčič: *Poezije II*. Ljubljana: Narodna tiskarna 1888, str. 148–149.

Razlaga besed:

¹ ž: stilna varianta predloga z

² solnčni: sončni

³ soj: rahla, medla svetloba

⁴ mreti: umirati

⁵ sè: s (pisno in izgovorno podaljšano zaradi ritma)

⁶ žitje: življenje

INFORMACIJE:

Simon Gregorčič (Vrsno pri Kobaridu, 1844 – Gorica, 1906): slovenski duhovnik in pesnik

Naloga 1 / Priloga 2

Marjan Tomšič: *Srčni kamni* (1999)

Doslej so zdravniki poznali ledvične in žolčne kamne, a srčnih kamnov¹ ni bilo v nobeni medicinski knjigi. Pojavili so se znenada, kot strela z jasnega. Odkrili so jih pri avtopsiji². Vsi srčni kamni so škilasto okrogli, gladki in črni ko katran. Njihova teža pa je, kljub enaki velikosti, različna. Zamašijo srčne prekate oziroma žilo odvodnico, in bolnik umre za srčno kapjo.

5

Seveda so poslali te kamne na analizo. Hoteli so ugotoviti, iz česa so sestavljeni. Znanstveniki pa niso mogli narediti kemične analize, ker se teh kamnov enostavno ni dalo ne zdrobiti ne raztopiti v nobeni kislini, tudi v zlatotopki ne. Neuspešne so bile tudi druge metode raziskovanja, recimo röntgen, spektroskopija³, magnetoskopija⁴ in ultravioletni ter psi⁵-energetski analizator. Tudi pri najvišjih temperaturah so kamni ostali kamni; niso se raztopili ali kako drugače deformirali. Vse, kar so lahko naredili v laboratorijih, je bilo to, da so jih stehali in izmerili njihov volumen.

10

Ker niso mogli ugotoviti, iz česa so sestavljeni, so iskali vzroke za njihov nastanek. Statistika je pokazala, da so žrtve srčnih kamnov tako rekoč vsi ljudje: mladi in stari, debeli in suhi, športniki in nešportniki, delavni in leni ... Med umrlimi so našli vse poklice, tudi duhovnike, škofo in kardinale, nune, menihe in kriminalce: tatove, morilce in posiljevalce. Celo nekaj otrok je bilo med žrtvami srčnih kamnov.

15

O tem pojavu, že kar epidemiji, so pisali in še pišejo vsi časopisi in s tem problemom se ukvarjajo trume znanstvenikov. Iščejo skupni imenovalc, torej nekaj, kar bi razložilo pravi vzrok nastanka srčnih kamnov. Kljub velikim naporom in ogromnim sredstvom, ki so bila vložena v raziskave, je bil doslej rezultat nič.

20

Vse, kar so ugotovili, je bilo le dejstvo, da za srčnimi kamni doslej niso oboleli tako imenovani primitivci; torej ljudstva, ki živijo izven sodobne, zdaj že planetarne civilizacije; recimo redka plemena Indijancev, Aboriginov, Bušmanov, Hotentotov ... Srčni kamni se torej izogibajo bitjem, ki živijo v popolni divjini in ki nimajo nobenega stika z atomsko oziroma elektronsko civilizacijo.

25

Raziskave še potekajo in še obstaja upanje, da bo znanost odkrila vzrok nastanka srčnih kamnov in s tem našla tudi zdravilo proti tej smrtno nevarni bolezni.

Vir: Marjan Tomšič: *Prah vesolja: zgodbe iz labirinta*. Ljubljana: Cankarjeva založba 1999, str. 84–85.

Razlaga besed:

¹ srčni kamni: izmišljena bolezen, pri čemer se ime bolezni naslanja na ledvične in žolčne kamne

² avtopsija: preiskovanje trupla, navadno z raztelešenjem

³ spektroskopija: opazovanje, merjenje, raziskovanje spektrov, npr. rentgenskega sevanja

⁴ magnetoskopija: zapisovanje in predvajanje slike in zvoka s pomočjo magnetnega traku

⁵ psi: pritisk, predvsem pri gumah za avtomobile

INFORMACIJE:

Marjan Tomšič (Rače na Štajerskem, 1939): slovenski pisatelj in kulturni delavec

Tema 1: Literatura – umetnost – kultura

Naloga 2

Zmeraj je pot, zmeraj je upanje

Napišite pismo bralke/bralca.

Situacija: Na spletu ste prebrali priloženo besedilo *Feri Lainšček: Zmeraj je pot, zmeraj je upanje, zato je treba kljubovati brezupu*. Lainščkove misli so vas spodbudile, da za časopis *Novice* napišete pismo bralke/bralca.

Preberite intervju s Ferijem Lainščkom *Feri Lainšček: Zmeraj je pot, zmeraj je upanje, zato je treba kljubovati brezupu*, objavljen na spletni strani Radiotelevizije Slovenija 7. februarja 2021 (priloga 1).

Napišite **pismo bralke/bralca** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite glavno misel intervjuja.
- Razložite, ali današnje otroke in mlade še oblikujejo pripovedi, ki s svojo notranjo resnico plemenitijo njihovo življenje.
- Zavzemite stališče do Lainščkove izpovedi, da je zmeraj pot, zmeraj upanje, zato je treba kljubovati brezupu.

Besedilo naj obsega 315 do 385 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 2/Priloga 1

Feri Lainšček: Zmeraj je pot, zmeraj je upanje, zato je treba kljubovati brezupu

Pogovor s prejemnikom Prešernove nagrade za življenjsko delo

»Z vsakim branjem se knjiga na neki način znova rodi in je vedno malo drugačna. To omogoča ta čudež branja,« pravi letošnji Prešernov nagrajenec, pesnik in pisatelj Feri Lainšček, ki zase pravi, da je bil otrok vasi, širše skupnosti.

Intervju: Ksenja Tratnik

Njegove knjige prinašajo vpogled v vsakdan preprostih ljudi, premnogokrat odrinjenih na rob družbe, njegova poezija poboža in dvigne, ko se zdi dan še tako temen. Kot pravi, nikoli ni pričakoval, da bo končal tu, kjer je zdaj.

Ko se je po srednji šoli v Murški Soboti odpravil v Ljubljano, ni poznal nikogar. Po neuspešnem vpisu na likovno akademijo, še sanjalo se mu ni, kakšen je proces, da obstajajo priprave na preizkus, da štejejo tudi poznanstva, je vpisal študij na takratnem FSPN-ju¹. Takrat verjetno zelo boleča zavrnitev se danes zdi kot blagoslov. Ko se ena vrata zaprejo, se odprejo druga. »Velikokrat v življenju sem pravzaprav stvari postavil na kocko, kar je zelo negotovo. Ampak ko so se mi pokazale neke srečne okoliščine, sem jih zmeraj uporabil. Torej bolj kot usoda je verjetno pomembno, da prepoznaš te neke srečne okoliščine in da jih uporabiš, da si v pravem trenutku upaš,« razmišlja o svojem vodilu skozi življenje. [...]

Prvi roman *Peronarji*

V slovenski literarni prostor je vstopil leta 1982 s prvencem *Peronarji*. Vse drugo je zgodovina, bi lahko rekli. Do danes je objavil več kot sto monografskih del, piše romane, pesmi, radijske igre, podpisal se je tudi pod več scenarijev.

Za svoje literarno delo je prejel več nagrad: Kajuhovo za roman *Raza*, nagrado Prešernovega sklada za roman *Ki jo je megla prinesla*, kresnika za romana *Namesto koga roža cveti* in *Muriša* ter večernico za zbirko pravljic *Mislice*. Njegova dela so bila prevedena v številne svetovne jezike, je pa tudi rekorder po številu ekraniziranih romanov (*Mokuš*, *Halgato*, *Petelinji zajtrk*, *Traktor*, *ljubezen in rock 'n' roll*, *Hit poletja* in *Šanghaj*), pri večini je sodeloval kot scenarist. »Nikoli, ko pišem knjigo, ne razmišljam o filmu, o ekranizaciji. Ker se ta moj romaneskni postopek in pisanje scenarija zelo razlikujeta. Če poenostavim: v romanu sem tako rekoč del dogajanja in potujem skozi roman s svojim junaki, kot nekdo, ki je v dialogu z junaki. Pisanje scenarija,

drame ali radijske igre, skratka del, ki imajo tudi bolj dramsko strukturo, pa zahteva pogled od zunaj.« [...]

Namesto klasične biografije vznemirljiva trilogija

Njegov zadnji roman *Kurji pastir* prinaša pretresljiv vpogled v pisateljevo otroštvo. Kot pravi, je bil z založbo dogovorjen za biografijo, na koncu bralce čaka trilogija njegovega življenja. »Zgodilo se je, da sem po pol leta pisanja ugotovil, da imam že več kot 150 strani, pa da sem v romanu star šele dva dni,« pove hudomušno. Z metodo aktivne imaginacije, ki jo je C. G. Jung sicer razvijal v psihoterapevtske namene, se je pisatelj vrnil v čas svojega otroštva na obrobju vasi, ki ga je zaznamovala huda revščina, a tudi brezpogojna ljubezen mame in očeta, ki sprva ni bil prepričan, ali je res njegov, pa tudi mističnost streljaj stran živeče romske skupnosti. »Moje zgodnje otroštvo je bilo takšno, da sem bil tako rekoč do osnovne šole odrezan od knjig, a imel sem to srečo, da so bili okoli mene pripovedovalci, ki so mi nadomeščali branje.«

Kot je v obrazložitvi Prešernove nagrade zapisala Irena Avsenik Nabergoj, se v Lainščkovi poeziji arhetipski drobci in pesniške slike ravninske pokrajine stapljajo s panonsko melanholijo in osebno ljubezensko vizijo. [...] Številni miti, legende, pravljice in ljudsko izročilo ter književnost, ki s svojo notranjo resnico plemenitijo naše življenje, so za Lainščka zgodbe o ljubezni. Le najvišja vrednota ljubezni, ki je tudi najbolj resnična in brezpogojna, na večni tehtnici dobrega in zlega, človeku pomaga k dobremu, mu podeljuje smisel in nam omogoča, da naše bivanje na tem svetu lahko ostaja človeško. [...]

Prešernovo nagrado dobivate kot razmeroma mlad ustvarjalec. Pred leti se je eden od prejemnikov spraševal, ali je prejem nagrade znak, da mora prenehati ustvarjati, in seveda v isti sapi zatrdil, da se to ne bo zgodilo. Je

mogoče tudi vas v tem pogledu nagrada presenetila, saj ste sredi izjemnega ustvarjalnega naboja?

Nagrada me je vsekakor presenetila, ampak jo sprejemam z veseljem in tudi s spoštovanjem do vseh tistih, ki so jo že prejeli. Sliši se resno. No, saj pravzaprav tudi je. Dobil sem jo za življenjsko delo. To ti nekako prišepne, da si že v letih, in potem se tudi malce ustrašiš. Moram namreč reči, da se še ne počutim tako. V eni od zbirk imam verz, ki govori o tem, da nisem odraščal z leti. Pa še verz iz pesmi Arsena Dedića slišim: »Nikogar ne bo, da bi bil z mano mlad, če se vsi postarate ...« Kdo bo ob tem dejal: »Saj smo vedeli, da si puer aeternus.« Sam pa bom rekel: »Verjamem. Ampak jaz nisem vedel ...« [...]

Verjetno je tudi to veliko pomagalo, da ste imeli tak vzorec v svojih starših. V Kurjem pastirju velikokrat pišete, kako vam star-

ša in starejša sestra, ki je že pred vašim rojstvom odšla od doma, želijo lepše življenje. Mama pravi, da vam želi, da boste znali sanjati. In tudi oče vas ni obremenjeval s svojimi neizživetimi sanjami. Vzorce svojih staršev prenašamo naprej. Kot ste rekli, ko gledate nazaj, ste odraščali v hudi revščini, a vam niso dali tega bremena.

Zagotovo me nista zaznamovala s slabim, to moram reči. Je pa tudi res, da sem zgodaj odšel od doma. Že srednjo šolo sem preživel po dijaških domovih in stanovanjih v Murski Soboti. Nista mi mogla veliko pomagati v finančnem smislu, sta mi pa z moralno podporo, upanjem in tudi z zaupanjem. Med pisanjem tega romana sem ugotovil, da sem se v tem otroštvu naučil kljubovati brezupu. To mi je res pogosto pomagalo. [...] ■

Vir: <http://www.rtvsl.si/kultura/knjige/feri-lainscek-zmeraj-je-pot-zmeraj-je-upanje-zato-je-treba-kljubovati-brezupu/551543> [03.12.2021], prirejeno in skrajšano.

Razlaga besed:

¹ FSPN: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, danes Fakulteta za družbene vede (FDV)

Tema 2: Turizem in popotovanja

Naloga 1

Turisti nezaželeni

Napišite razpravo.

Preberite časopisni članek *Masovni turizem, čezmerni turizem in antiturizem* avtorice Ljubice Knežević Cvelbar, objavljen 21. maja 2018 na spletni strani tedenske priloge *Svet kapitala* dnevnika *Delo* (priloga 1).

Napišite **razpravo** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite vsebino obravnavane problematike.
- Razpravljajte o težavah, ki jih prinaša čezmejni turizem.
- S pomočjo lastnih izkušenj zavzemite stališče do problematike.
- Predlagajte možnosti za omiljenje problemov, ki jih prinaša masovni turizem.

Besedilo naj obsega 405 do 495 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 1 / Priloga 1

Masovni turizem, čezmerni turizem in antiturizem

Temperature se dvigajo, že diši po poletju in turizem postaja čedalje bolj aktualna tema v medijih. Vsako leto se ob začetku turistične sezone poveča medijsko zanimanje za turizem. Lani je bila ključna tema v slovenskih medijih čezmerni turizem (angl. overtourism) oziroma ali imamo v Sloveniji počasi turistov že dovolj.

Ljubica Knežević Cvelbar

Jasno je, da to ni pereče vprašanje le v Sloveniji. Na Hrvaškem so v Dubrovniku omejili dnevno kvoto turistov, ki lahko obiščejo staro mesto. Tudi v Benetkah so turiste na začetku odganjali s cenami, po tem pa tudi z omejevanjem obiska. V Barceloni so prebivalci večkrat odšli na ceste in protestirali proti turizmu in turistom. Podobne proteste so imeli tudi na Baliu.

Preden se resno spustimo v tovrstne razprave, pa moramo razumeti, kaj je čezmerni turizem. Strokovna literatura trenutno pravi, da se lahko definira glede na koncentracijo turistov ali stopnje rasti turistov. Prvi znak »možne obolevnosti s čezmernim turizmom« so visoke stopnje rasti števila turistov ali prenočitev. Običajno se kot visoke stopnje rasti štejejo dvomestne številke. Čezmerni turizem pa se dokončno diagnosticira, ko je koncentracija turistov previsoka. Koncentracija se lahko meri kot število turistov na kvadratni kilometer ali število turistov na prebivalca. Pri tem ne obstaja magična meja, ampak se nekako opozarja, da je ta dosežena, ko imamo od tri do pet tujih turistov na prebivalca ali 15 do 20 prenočitev tujih turistov na prebivalca.

Čezmerni turizem lahko preide v antiturizem. To pomeni, da prebivalci aktivno in ne le pasivno protestirajo proti nadaljnjemu razvoju turizma ter zahtevajo omejitve števila turistov. [...]

Strokovno podprta razprava, ki bo merila čezmerni turizem le s številkami, ni najbolj konstruktivna. Zavedati se moramo, da se je resna rast turizma šele začela. Kitajska je v turističnem vzponu in njeni prebivalci si resnično želijo potovati. V letu 2016 so kitajski turisti porabili za potovanja 261 milijard dolarjev, kar je 12 odstotkov več kot v letu 2015. Kitajska pa predstavlja 21 odstotkov celotnega svetovnega turističnega povpraševanja, kar je približno enako povpraševanju Nemčije, Velike Britanije in Združenih držav Amerike skupaj. Turistično povpraševanje Kitajske je bilo najprej usmerjeno na bližnje destinacije, kot sta Hongkong in Macao. Zdaj pa se je pomaknilo predvsem proti Tajski in Avstraliji. Val se ne bo ustavil. Šele začel se je.

Zato morajo biti razprave usmerjene v razvoj bolj učinkovitih modelov upravljanja turističnih destinacij in turistov. Veliko rešitev ponuja tehnologija, ki jo v tem

trenutku v turizmu premalo izkoriščamo. Poleg tega je potrebno še pametno načrtovati turistično in predvsem prometno infrastrukturo. Navsezadnje bo tudi določenim segmentom gostov treba reči ne. Na Škotskem so pred časom uvedli pravilo, da preveč oblegane atrakcije lahko obiščejo le turisti, ki prespijo na določeni destinaciji in na ta način pustijo več koristi lokalni ekonomiji.

Torej potrebujemo več konstruktivnih rešitev, kako bolj učinkovito uporabiti napredne tehnologije za menedžiranje turistov. Potrebovali bomo tudi strateške premike in prilagoditve infrastrukture ter navsezadnje tudi ukrepe države, če bo koncentracija turistov na določenem območju previsoka. Morda lahko po škotskem vzoru na določenih destinacijah tudi selektivno rečemo določenim segmentom obiskovalcev NE.

Avtorica je izredna profesorica na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani. Deluje kot članica uredniškega odbora v osmih vrhunskih mednarodnih revijah s področja turizma in je predavateljica na številnih univerzah po svetu. Za svoje delo je prejela več domačih in mednarodnih nagrad. ■

Tema 2: Turizem in popotovanja

Naloga 2

Trajnostni turizem

Napišite komentar.

Situacija: Uredništvo geografske revije razpisuje natečaj na temo *Trajnostni turizem*. Strokovna žirija bo izbrala najboljše prispevke in jih objavila. Za natečaj se odločite napisati komentar, v katerem med drugim predstavite kampanjo *Leto brez leta*. Naslov komentarja izberete sami.

Preberite besedilo *Leto brez leta* z dne 20. novembra 2019 (priloga 1) in besedilo *O problematiki letenja* (priloga 2). Obe besedili sta bili objavljeni na spletnem portalu *Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj*.

Napišite **komentar** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Predstavite kampanjo *Leto brez leta*.
- Imenujte načine okolju prijaznega potovanja.
- Komentirajte pobudo, naj se ljudje za eno leto odpovejo letenju.

Besedilo naj obsega 315 do 385 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 2/Priloga 1

Leto brez leta

Kampanja LETO BREZ LETA se je pričela novembra 2019 z namenom ozaveščanja javnosti o vplivu letenja na podnebje in posledičnega zmanjšanja emisij. Sledi podobnima kampanjama s Švedske in iz Velike Britanije, ki sta uspešno mobilizirali več tisoč ljudi in vodili do splošnega strinjanja v družbi, da je letenje precej sporna izbira v luči trenutne podnebne krize.

Kako nas lahko podpreš?

Kampanjo LETO BREZ LETA in s tem misijo za zmanjšanje vpliva letenja na podnebje lahko podpiraš na različne načine. Najpomembneje je, da se o tej temi pogovarjaš v družinskem krogu ter s prijatelji in sodelavci, ki se morda ne zavedajo resnosti podnebne krize in ogromne količine emisij, ki jih lahko povzročijo en sam polet.

Nato podpiši zavezo! Če obstajajo razlogi, ki ti preprečujejo, da bi ostal na tleh za eno leto, lahko kampanjo seveda še vedno podpreš na malce drugačen način brez podpisa zaveze.

Spodbujamo pa te, da si ogledaš in podpreš tudi ostale peticije in kampanje z vsega sveta, ki zahtevajo strožje podnebne politike za letalski sektor.

Poleg tega se na Facebooku lahko udeležiš dogodka LETO BREZ LETA 2020. Deli ga in povabi nanj vse svoje prijatelje. Kampanjo pa najdeš tudi na Instagramu in na Twitterju pod [@Letobrezleta](#) ter pod ključnikom [#letobrezleta](#).

Ozadje

Nahajamo se sredi najhujše podnebne krize v zgodovini človeštva. Če želimo omejiti globalno segrevanje na obvladljivi ravni, moramo globalne emisije toplogrednih plinov v naslednjem desetletju znižati vsaj za polovico. Zgolj en letni dopust, na katerega se odpravimo z letalom, lahko porabi naš celoletni proračun za izpuste CO₂^[1] in ne pusti prostora za stvari, brez katerih ne moremo živeti (kamor spadajo na primer hrana in stanovanje).

Izogibanje letenju je eden izmed najučinkovitejših načinov, s katerim lahko kot posamezniki znižamo svoj ogljični odtis. Če se za to odločimo v večjem številu, bo učinek seveda precej večji. Našim odločevalcem bomo tako poslali jasno sporočilo o tem, da smo mnogi izmed nas pripravljeni spremeniti svoj življenjski slog in da sedaj čakamo na njihovo podporo, ker lahko le skupaj preprečimo podnebni zlom.

^[1] Letni ogljični proračun je največja količina emisij CO₂, ki jih lahko posameznik povzroči, če želimo globalno segrevanje omejiti na 1.5 °C nad predindustrijskim obdobjem in se tako izogniti najhujšim posledicam podnebnih sprememb.

Vir: <http://www.umanotera.org/kaj-delamo/aktualne-kampanje-in-projekti/leto-brez leta-2020> [03.12.2021].

INFORMACIJE:

Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, je nevladna in neprofitna okoljevarstvena organizacija.

Naloga 2/Priloga 2

O problematiki letenja

Zakaj prav letenje?

Letalski promet je eden izmed sektorjev, za katerega se v prihodnjih letih napoveduje visoka stopnja rasti. Tehnološke pridobitve, ki bi ga naredile manj škodljivega za okolje, zaenkrat ne dohajajo rasti v številu potnikov. To pomeni, da se absolutna rast skupnih izpustov iz letalstva še naprej povečuje, skladno s tem pa se povečujejo vplivi na okolje. V letu 2016 je bilo s pomočjo javnega letalskega prometa po svetu prepeljanih blizu 3,8 milijarde potnikov; po oceni Mednarodne organizacije za civilno letalstvo (ICAO) pri Organizaciji združenih narodov (OZN) pa bi se do leta 2040 to število lahko povečalo na 10 milijard. Negativni vplivi letenja na okolje so tolikšni, da če bi na globalni letalski promet gledali kot na državo, bi se uvrstil med 10 držav, ki povzročajo največ onesnaževanja.

Kakšen je ogljični odtis letenja?

Izraz ogljični odtis (angleško »carbon footprint«) uporabljamo za ponazoritev količine izpustov ogljikovega dioksida (CO₂) in drugih toplogrednih plinov (TGP). Približna referenčna vrednost za trajnostni življenjski slog je manj kot 2 tona CO₂ na leto na posameznika. En povratni let od Ljubljane do New Yorka je dovolj, da to vrednost dosežemo.

Da si lažje predstavljamo: zgolj EN povratni let od Londona do New Yorka proizvede približno enako raven izpustov, kakor jih z letnim ogrevanjem svoje hiše proizvede povprečni Evropejec.

Če pogledamo na individualno raven, pa je prav letenje (oz. ne-letenje) izbira, ki največ pripomore k zmanjšanju posameznikovega ogljičnega odtisa.

Letalska industrija prispeva le 2 odstotka globalnih izpustov toplogrednih plinov, kar ne more biti tako slabo, kajne?

Ob upoštevanju izpustov vseh toplogrednih plinov je letalski sektor odgovoren za približno 5 odstotkov vseh globalnih izpustov. Hkrati gre za izredno hitro rastoč sektor, za katerega do leta 2040 napovedujejo več kot 100-odstotno rast.

V primerjavi s cestnim prometom in živinorejo se zdi delež izpustov v letalski industriji tako majhen, vendar moramo upoštevati, da letalstvo služi zelo majhnemu deležu ljudi. Manj kot 10 odstotkov svetovnega prebivalstva namreč uporablja letalski transport.

V Evropi letimo zelo veliko, zato letenje predstavlja največji delež naših ogljičnih odtisov.

Zakaj je letenje tako poceni?

Eden izmed poglavitnih razlogov za nizke cene letalskih kart je v dejstvu, da za razliko od ostalih prevoznih sredstev letalski promet ne plačuje davka na gorivo. Problematično je tudi to, da so mednarodni leti v Evropi velikokrat izvzeti iz davka na dodano vrednost (DDV), del odgovora pa je mogoče najti tudi v ogromnih subvencijah, namenjenih letalski industriji.

Kruta resnica je, da poceni leti ne obstajajo, saj zanje vedno nekdo plača. To so trenutno vsi, ki se spopadajo z negativnimi posledicami podnebnih sprememb.

Tema 3: Kultura spominjanja

Naloga 1

Spominjanje

Napišite razpravo.

Preberite časopisni članek Anje Intihar z naslovom *Nobenega smisla nima, da bi si človek želel pustiti svojo sled v koncentracijskem taborišču*, ki je bil objavljen 7. julija 2019 na spletni strani dnevnika *Delo* (priloga 1).

Napišite **razpravo** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Na kratko povzemite glavne informacije iz priloženega članka.
- Razpravljajte o mnenjih in zadržkih avtorice in njenih sogovornikov.
- Ocenite primernost prizorišča, kjer ljudje delajo selfije.
- Komentirajte kulturo selfijev, njihove prednosti in slabosti.

Besedilo naj obsega 405 do 495 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 1 / Priloga 1

Nobenega smisla nima, da bi si človek želel pustiti svojo sled v koncentracijskem taborišču

Na svetu je veliko bolj primernih krajev, kjer lahko ljudje pokažejo, da zmorejo na eni nogi skakati po tračnicah, kot pa je Birkenau.

Anja Intihar

Oswiecim – »Prosim vas, ne posedajte tukaj. Spodaj je krematorij. Sedite na krematoriju,« se z umirjenim glasom vodič obrne na tri najstnice, ki v vročem julijskem dopoldnevu sedijo na travi. Ena zavije z očmi in vstane, drugi dve ji sledita. Premaknejo se in usedejo nedaleč stran. Na tla. V središču Auschwitza smo, za bodečo ograjo nekdanjega koncentracijskega taborišča, v katerem je med drugo svetovno vojno umrlo 1,1 milijona ljudi.

V skupini nas je okrog 15, zbranih z vseh koncev sveta – novinarka, poljska upokojena odvetnica za človekove pravice ter sodelujoči na mednarodni konferenci, ki se je dan prej odvila v Oswiecimu, da bi na njej (po)iskali odgovor na to, kako mlajšim in starejšim generacijam prenesti sporočilo Auschwitza. Kako poučiti posameznike o enem najhujših poglavij v človeški zgodovini, da se ne bi nikoli več ponovilo.

A razpredati o Auschwitzu je eno, povsem drugo ga je videti. Otipati. Vonjati, čeprav gostega, lepljivega dima nad barakami že zdavnaj ni

več. Ker tudi zrak tu ne diši enako kot zunaj ograje. Ker se v človeka tu naseli neka posebna tesnoba.

Ne fotografirajte las. Poklonite se žrtvam.

Točno ta tesnoba, na katero »upa« Piotr M. A. Cywinski, direktor muzeja, katerega vrata so odprli leta 1947. »Samo Auschwitz imamo, zato bomo pokazali Auschwitz.« Spletene kite las, za več ton so jih nacisti zbrali na kup med vojno, prazne kovčke, edino imetje, s katerim so na vagonih, stisnjeni kot živina, v taborišče prispeli ujetniki. Cywinski meni, da je treba ljudem odpreti oči in kako bi to storili lažje in bolj boleče kot – z molkom. In predmeti.

»Ko bomo v krematoriju, ne bom govoril. Iz spoštovanja do žrtev,« nas opozori vodič in obenem prosi, če na nekaterih mestih fotoaparate in telefone pustimo v torbi. Spet – iz spoštovanja do žrtev. »Prosim, da ne fotografirate las. Poklonite se ženskam,« nas tiho prosi. Ena od članic naše skupine kljub vsemu vzame v roke telefon. Sem presenečena? Niti ne. Kasneje bomo v Birkenauu srečali posameznika, ki bo, postavljen na

tračnice, dvignil roke v zrak in med poziranjem razprl kazalec in sredinec v črko v. Zmaga? Ne. Poraz za človeštvo je bil tedaj Auschwitz in to obnašanje je poraz za človeštvo danes. Tu in zdaj.

Strokovni spremljevalec nas v brezhibni angleščini nenehno spodbuja, naj gledamo okrog sebe, opazujemo, naj poskušamo čim več občutkov odnesti s sabo. »Veste, kaj je bil višek cinizma?« nato retorično navrže vodič, ki omenjenega posameznika kot da ne opazi. »Ko so nacisti ljudi prisilili, da so si kupili karto za vlak. Plačali so karto za vlak, ki jih je peljal v smrt.« Zgroženi smo, sprašujemo ga, če človek sploh lahko kdaj dojame, zakaj. Seveda nima odgovora. »Veste, katero je bilo glavno orožje Nemcev pri teh transportih? V koncentracijskih taboriščih? Upanje,« pravi starejša gospa iz naše skupine. Upanje.

Zakaj bi za večno pustil svojo sled v Birkenauu?

Ko so leta 1947 taborišče spremenili v muzej, so bili prvi vodiči po tem strašnem kraju nekdanji ujetniki. Dve leti po koncu vojne so se vrnili in obiskovalcem odprli

vrata v taborišče in v svojo dušo. Nepredstavljivo veliko poguma in moči je bilo potrebnih za to, a nekdo je pač moral povedati resnico. Kot bi jo morali danes neprestano govoriti o tistih, ki v Birkenauu, grozljiv je najmanj dvakrat toliko kot Auschwitz, razsežnosti tega kraja so naravnost srhljive, v lesene postelje z ostrimi predmeti režejo svoja imena, priimke, izraze ljubezni. Kdo bi želel pustiti svoj pečat, odtisnjen na postelji, na kateri so na tem boga boječem kraju stisnjeni spali – in množično umirali – otroci? Kako ljudje ne doumejo?

»V Auschwitzu obiskovalci naokrog večinoma hodijo z vodnikom. Tu so sami, veliko jih pride na lastno pest, zato se jih ne da nadzirati,« nekako vdano v usodo pove naš vodič. »Nobenega smisla nima, da bi si človek želel pustiti svojo sled v Birkenauu, sicer pa na tem kraju nikoli nič ni imelo pravega smisla,« razglabljava s kolegico iz ZDA. Očitno je v človeški naravi, da si želi za seboj pustiti kanček sebe, za večnost. Za tisti nepremagljivi občutek večnosti,

čeprav mora za to sredi peklenkega kraja v zid vrezati srček z začetnicami ali lastno ime. Thea. Alina. Johan.

Selfi na tračnicah? Zakaj pa ne

Pawel Sawicki, tiskovni predstavnik muzeja v Auschwitzu, je marca letos za revijo Business Insider povedal, da je število neprimernih fotografij na družbenih omrežjih v zadnjem času skokovito naraslo, zato so morali ukrepati. Pozvali so obiskovalce, naj se obnašajo spoštljivo, ena od nalog muzeja je ne nazadnje tudi ta, da ohranja spoštljiv spomin na žrtve. »Sam osebno nisem presenečen, da so ljudje tako zaverovani sami vase, da čutijo potrebo svetu pokazati, kje so in kaj počnejo. Presenečen pa sem, kako zlahka pozabijo na srhljivo zgodovino Auschwitza in kako hitro in preprosto začnejo tu pozirati.«

S širokim nasmehom, grimasami, z »zmagovitimi« gestami, s pozivom »sir«, preden prijatelj pritisne na sprožilec. »Na svetu je veliko bolj primernih krajev, kjer lahko

pokažete, da zmorete na eni nogi skakati po tračnicah, kot pa ta, v katerem so z vlakom v smrt popeljali na tisoče ljudi,« je še opozoril Sawicki.

Ljudje smo si različni in zgodovina, se razume, je nekaterim bližje kot drugim. A vsaj za minuto bi se lahko vsak, čisto vsak, ustavil, se zamislil, kje stoji, koliko otroških, ženskih in moških teles je zgorelo v krematorijih, koliko trpljenja so za seboj pustila taborišča, vsa, ne zgolj Auschwitz. In če se ozremo še dlje – kaj je v nas, da se povsem mirne duše postavimo pred objektiv v Černobilu, smeje služimo za model na kraju, ki ni bil čisto nič drugega kot pekel na zemlji?

Marita Sturken z newyorške univerze Steinhardt je za enega od ameriških medijev dejala, da ta mesta niso le prizorišča tragedij, pač pa zdaj tudi turistične točke in da je fotografiranje pač ena od primarnih aktivnosti obiskovalcev. A »bil sem tu, videl sem ta kraj« se da povedati na več različnih načinov. Le Thea tega (še) ni dojela. ■

Tema 3: Kultura spominjanja

Naloga 2

Dan spomina na žrtve holokavsta

Napišite povzetek.

Situacija: Za šolski časopis na temo *Kultura spominjanja* napišete prispevek o koncentracijskem taborišču in žrtvah. Besedilo sestavite iz priloženih prispevkov.

Preberite članek Neže Mrevlje *Dan spomina na žrtve holokavsta: Za preživetje si potreboval veliko volje in poguma* z dne 25. januarja 2020 (priloga 1) ter članek tiskovne agencije *Reuters* z naslovom *Obletnica osvoboditve Auschwitza: 75 let spomina na nedoumljiv zločin* z dne 28. januarja 2020 (priloga 2). Oba članka sta bila objavljena v spletni izdaji časopisa *Dnevnik*.

Napišite **povzetek** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite glavne informacije iz priloženih besedil.
- Opišite življenje v koncentracijskem taborišču, kot je predstavljeno v besedilih.
- Primerjajte izpovedi obeh prič tistega časa.

Besedilo naj obsega 315 do 385 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 2/Priloga 1

Dan spomina na žrtve holokavsta: Za preživetje si potreboval veliko volje in poguma

»Poslušajte, kaj se je dogajalo, in bodite pozorni na to, kaj se dogaja, ter nikoli ne dovolite, da bi se to še kdaj zgodilo,« je sporočilo preživelega taboriščnika Dušana Stefančiča, ki bo ob dnevu spomina na žrtve holokavsta o svoji izkušnji ujetništva med drugo svetovno pripovedoval v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije v času razstave predmetov slovenskih taboriščnikov.

Neža Mrevlje

Sedemindvajseti januar je svetovni dan spomina na žrtve holokavsta, ki ga v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije zaznamujejo z začasno razstavo Življenje v nemških koncentracijskih taboriščih – likovno ustvarjanje v taboriščih. Zasnovana je kot gostujoča razstava s podarkom na risbah različnih slovenskih ustvarjalcev, deportiranih v koncentracijska taborišča. Tako risbe kot predmeti naslavlajo različne teme, povezane z življenjem v koncentracijskih taboriščih. [...]

Med zaporniki je bilo veliko likovnih umetnikov in študentov, vendar so bila njihova dela zaradi razmer izjemno redka. V taboriščih so večinoma nastale le majhne skice, ki pa imajo več kot le dokumentarno vrednost. Največ jih je nastalo v Dachauu ob koncu vojne. V taboriščih, ker niso smeli imeti osebnih predmetov, so ujetniki izdelovali tudi enostavne

vžigalnike, nože, ustnike in drugo, s katerimi so nato trgovali, pri čemer so bile cigarete najvrednejša valuta. Razstavo končuje s spominom na čas osvoboditve, ko so ob napredovanju zavezniških enot esesovci taborišča praznili, da bi zakrili sledove svojih zločinov.

Ob vstopu si postal številka

Strokovni sodelavec razstave je tudi preživel taboriščnik Dušan Stefančič. V Dachau so ga odpeljali v začetku leta 1944, pri njegovih 16 letih. Preživel je šest različnih taborišč, med njimi tudi Mauthausen.

»Ko si prišel v taborišče, so te ostrigli in postal si številka. Brez pravic in usmiljenja,« pripoveduje Dušan Stefančič. »Delovni pogoji in delo so bili izjemno težki, slogan je bil ›uničenje z delom‹. Če nisi bil več sposoben delati, si se poškodoval ali zbolel, so te odpravili v centralno taborišče, v plinsko celico,« se

krutih razmer spominja preživel taboriščnik v 93. letu. »Vse skupaj sta spremljala tudi zelo slaba hrana in mraz. Taborišč je bilo veliko in med njimi so bile razlike, vsa centralna taborišča pa so bila morilska. Za preživetje si potreboval veliko volje in poguma,« dodaja sogovornik, ki je bil kratek čas v enem od taborišč zaradi svojega znanja nemščine tudi telefonist. Zanj najtežje obdobje v življenju je bilo v francoskem St. Marie aux Mines, kjer je delal v železniškem predoru, ki so ga predelovali v tovarno letalskih motorjev.

Svojo izkušnjo Stefančič, nekdanji predsednik mednarodnega odbora KT Mauthausen in njegov častni predsednik ter ambasador Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, že več let posreduje mladim v Sloveniji in tujini. [...] »Vsako leto se moramo ozreti k holokavstu, ki je večplasten pojav,« ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta končuje Stefančič. ■

Naloga 2 / Priloga 2

Obletnica osvoboditve Auschwitza: 75 let spomina na nedoumljiv zločin

V Auschwitzu so obeležili 75. obletnico osvoboditve koncentracijskega in uničevalnega taborišča, kjer je umrlo 1,1 milijona ljudi, od tega 960.000 Judov.

Reuters (ba)

»Še zdaj imam sliko pred očmi. Tako jasna je. Težko si predstavljam, da je minilo 75 let,« je rekla Jona Laks in obraz ji je prekrila bolečina. Zazrla se je proti krematoriju, kjer je zgorelo na sto tisoče ljudi. Ni manjkalo dosti, pa bi bila med njimi tudi sama, ko so tistega avgusta 1944 v prenatrpanem živinskem vagonu brez oken prispeli do nacističnega koncentracijskega in uničevalnega taborišča Auschwitz v poljskem Oswiecimu.

Kar na peronu jih je čakalo ocenjevanje: kdor je zmožen, bo delal, kdor ni, gre v plinsko celico. Tisti dan je selekcijo opravljal SS-ovski zdravnik Joseph Mengele, zloglasni »angel smrti«, ki je na zapornikih izvajal sprevržene kvazimedicijske poskuse. »Prišel je s svojimi psi in s palico v roki. Mislim, da ljudi sploh ni pogledal. Videti je bil zdolgočasen,« se spominja Jona Laks. Takrat je imela 14 let, bila je drobna, slabotna, in Mengele jo je poslal v vrsto za smrt. »Videla sem iskre na vrhu dimnika in čutila sem goreče meso,« se spominja prizora med čakanjem, preden je prišel trenutek, zaradi katerega je zdaj, pri 90 letih, ena vse redkejših živih prič srhljive zgodovine Auschwitza.

Tja je prispela s starejšo sestro Chano in sestro dvojčico Miriam, ki ju je Mengele obe ocenil za delovno sposobni. Takrat pa je šla Chana na kolena in moledovala, naj dvojčic ne ločijo. In res – Mengele je vojaku naročil, naj gre po Jono in jo potegne iz usodne vrste. Za to je imel svoje izkrivljene razloge: s posebnim zanimanjem je izvajal poskuse na dvojčkih. »Imela sem srečo,« pravi Jona Laks. »Ali pa morda ne,« doda po premisleku.

Boj proti bolni zlobi

Jona Laks je ena izmed več kot dvesto preživelih, ki so se včeraj v muzeju na tleh nekdanjega taborišča smrti udeležili spominske slovesnosti ob 75. obletnici osvoboditve Auschwitza. 28. januarja 1944 je vanj vkorakala sovjetska Rdeča armada in našla kakšnih 9000 shiranih, onemoglih ljudi. Nemci so se namreč zaradi sovjetskega napredovanja proti bližnjemu Krakovu že prej lotili prikrievanja sledov svojih zločinov in 56.000 ljudi iz Auschwitza poslali na pohod proti drugim koncentracijskim taboriščem na ozemlju, ki je bilo še pod nadzorom Nemcev. A svet je počasi izvedel, kaj se je v Auschwitzu zgodilo: 1,3 milijona ljudi so Nemci poslali v

največje koncentracijsko taborišče, 1,1 milijona jih je umrlo, od tega 960.000 Judov. Politiki na zahodu pa so za holokavst izvedeli že prej, prek poljske vlade v izgnanstvu in njenih poročevalcev na terenu z Janom Karskim na čelu. A niso verjeli.

Poleg preživelih se je spominske slovesnosti v Oswiecimu včeraj udeležilo tudi več kot deset državnikov s poljskim in izraelskim predsednikom Andrzejem Dudo in Reuvenom Rivlinom na čelu. Glavni sporočili, ki so ju poslali ob dnevu spomina na holokavst, sta, da grozot ne bi smeli nikoli pozabiti in da se je treba odločno zoperstaviti antisemitizmu in vsem oblikam rasizma, ki dvigajo glavo. »Danes slišimo glasove, ki širijo sovraštvo na spletu, na ulicah in v centrih politične moči. Naša naloga je, da se borimo proti antisemitizmu, rasizmu in nostalgiji po fašizmu, tej bolni zlobi, ki grozi s spodjedanjem temeljev naših demokracij,« je dejal Rivlin.

Antisemitizem še zelo prisoten

Študije kažejo, da je antisemitizem še zelo prisoten. Ameriška organizacija *Anti-Defamation League* na podlagi raziskave pravi, da imata

vsak peti Američan in vsak četrti Evropejec predsodke do Judov, več kot dve petini Nemcev pa meni, da Judje preveč govorijo o holokavstu, ki je vzel šest milijonov judovskih življenj.

Jona Laks o Auschwitzu pravi, da morajo o tem na glas govoriti

ti še posebej tisti, ki so holokavst doživeli. Takšnih je leta 2018 po podatkih izraelskega statističnega urada v Izraelu živelo 212.000. Ocenjujejo, da bo čez deset let v Izraelu še približno 53.000 preživelih holokavsta in vsi bodo starejši od 90 let. »So nekateri, ki o tem nočejo govoriti. Preteklost hočejo

pustiti za seboj, ker jo je težko predoživljati,« pravi Jona Laks. »Toda če bomo mi, zadnji preživeli, tiho in ne bomo govorili, kaj se je dogajalo, bo pozabljeno, kot da se ni zgodilo nič.« ■

Vir: <http://www.dnevnik.si/1042920771/svet/obletnica-osvoboditve-auschwitza-75-let-spomina-na-nedoumljiv-zlocin> [03.12.2021].

INFORMACIJE:

Jona Laks in njena sestra dvojčica Miriam sta bili rojeni leta 1930 na Poljskem. Leta 1944 je prišla v koncentracijsko taborišče Auschwitz. S sestro sta preživel, ker je Josef Mengele delal poskuse in deklici zlorabljal za te svoje poskuse. Izsela se je v Izrael in delala tudi kot novinarka. Spregovorila je o Mengelejevih poskusih na dvojčkih.

Vir: Povzeto iz knjige: *Die Verbindung nach Auschwitz. Biowissenschaften und Menschenversuche an Kaiser-Wilhelm-Instituten. Dokumentation eines Symposiums.* Izd. Carola Sachse. Göttingen: Wallstein 2003, str. 57–58.

